

VLADIMIR NABOKOV • İhtişam

“Institute for Literary Translation, Russia”nın çeviri desteğiyle yayımlanmıştır.

Kelebek: Large Oak Blue

Fotoğraf: 1959, Bettmann / Contributor / Getty Images

Glory (Подвиг)

© 1971, The Estate of Vladimir Nabokov

Bu kitabın yayın hakları The Wylie Agency'den alınmıştır.

İletişim Yayınları 2651 • Dünya Edebiyatı 248

ISBN-13: 978-975-05-2451-6

© 2018 İletişim Yayıncılık A. Ş. (1. Basım)

1. BASKI 2018, İstanbul

DİZİ YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYAN Emrah Serdan

DİZİ KAPAK TASARIMI Bülent Erkmén

KAPAK UYGULAMA Emre Çelik, BEK

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Emre Bayın

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11

Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelicik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

VLADIMIR NABOKOV

İhtişam

Подвиг

Glory

RUSÇADAN ÇEVİREN

Sabri Gürses

iletişim

VLADIMIR NABOKOV 1899'da St. Petersburg'da doğdu. Varlıklı, liberal bir ailenin en büyük oğluydu. Bolşevikler iktidara geldiğinde aile Rusya'dan ayrılarak önce Londra'ya, sonra Berlin'e gitti. Nabokov, öğrenimini Cambridge, Trinity College'da tamamladı. 1923 ile 1940 arasında anadilinde romanlar, hikâyeler, oyunlar, şiirler yazdı ve kuşağının seçkin Rus göçmen yazarlarından biri olarak ün kazandı. 1940 yılında karısı ve oğluyla ABD'ye göç etti, 1941'den 1948'e kadar Wellesley College'da dersler verdi. 1955'te yayımlanan *Lolita*'nın (İletişim, 1999) dünya çapındaki başarısından sonra, 1959'da Cornell Üniversitesi Rus Edebiyatı profesörlüğünden emekli olarak İsviçre'ye yerleşti. Nabokov, İngilizce yazdığı ilk romanı *The Real Life of Sebastian Knight*'ı (*Sebastian Knight'ın Gerçek Yaşamı*, İletişim, 2003) 1941'de yayımladı ve ondan sonra bu dili şaşırtıcı bir yaratıcılıkla kullanarak eserlerini İngilizce yazmaya devam etti. Vladimir Nabokov 1977'de, İsviçre'nin Montreux kentinde öldü. *Lolita* dışında, önemli romanları arasında, fantastik bir aile romanı parodisi olan *Ada or the Ardor* (*Ada ya da Arzu*, İletişim, 2002) sayılmalıdır. İletişim Yayınları'ndan çıkan diğer kitapları: *Karanlıkta Kahkaha* (1993), *Pnin* (1999), *Bir Günbatımının Ayrıntıları* (1999), *Rua, Dam, Vale* (2000), *Lujin Savunması* (2001), *Cinnet* (2003), *Göz* (2005), *İnfaza Çağrı* (2007), *Saydam Şeyler* (2010), *Konus, Hafıza* (2011), *Nikolay Gogol* (2012), *Maşenka* (2012), *Laura'nın Ash* (2012), *Rus Edebiyatı Dersleri* (2013), *Solgun Ateş* (2013), *Edebiyat Dersleri* (2014), *Don Quijote Dersleri* (2016) ve *Yetenek* (2016).

Kitabın çevirisi *Podvig* isimli Rusça aslından yapılmış, yayına hazırlanırken ise *Glory* isimli Nabokov'un okur için küçük değişiklikler yaptığı, oğlunun çevirisi olan İngilizce edisyon esas alınmıştır.

Verd'ya...

Önsöz

Bu eserle birlikte, benim dokuz Rusça romanımı (Batı Avrupa'da 1925-1937 arasında yazılmış ve 1926-1952 arasında *émigré* yayınevleri tarafından yayınlanan) Amerikalı ve İngiliz okurlara sunan nihai İngilizce versiyonlar dizisi tamamlanıyor. Aşağıdaki listeye göz atan biri 1938 ile 1959 arasında ciddi bir boşluk olduğunu görecektir:

Maşenka: Maşenka, 1926 (*Mary*, 1970)

Rua, Dam, Vale: Korol, Dama, Valet, 1928 (*King, Queen, Knave*, 1968)

Lujin Savunması: Zaşita Lujina, 1930 (*The Defense*, 1964)

Göz: Soglyadatay, 1930 (*The Eye*, 1965)

İhtişam: Podvig, 1932 (*Glory*, 1971)

Karanlıkta Kahkaha: Kamera obscura, 1933 (*Laughter in the Dark*, 1938)

Cinnet: Otçayanie, 1936 (*Despair*, 1966)

İnfaza Çağrı: Priglaşenie na Kazn, 1938 (*Invitation to a Beheading*, 1959)

Yetenek: Dar, 1952 (*The Gift*, 1963)

Bu çeviri metne titiz bir şekilde sadıktır. Oğlum taslağı-
nı hazırlamak için üç yıl ara ara çalıştı üzerinde, sonra ben
de temiz bir metin çıkarmak üzere üç ay çalıştım. Beden-
sel hareket ve jestlerle, yürümeyle ve oturmayla, gülüm-
seyip kaş altından göz süzmekle ilgili Rusça fiiller, *Pod-
vig*'de özellikle çok güçlü görünüyor ki bu da işimizi da-
ha bir zorlaştırdı.

Podvig'e Soglyadatay'ı yazdıktan hemen sonra, Mayıs
1930'da başlanmıştı, kitap aynı yılın sonunda tamamlandı.
O sırada karım ve ben hâlâ çocuksuzduk; Batı Berlin'de, Lu-
itpoldstrasse'de General von Bardeleben adlı tek bacaklı, tek
uğraşı aile soyağacını çıkartmak olan yaşlı bir beyefendinin
geniş ve kasvetli dairesinde bir oda kiralamıştık. Adamın iri
kaşları biraz Nabokov-variydi ve hatta ünlü satranç oyuncu-
su Bardeleben'le de akrabalığı vardı ki kendisinin ölüm tarzi
benim Lujin'imın ölümüne benziyordu. Yaz başında bir gün,
Sovremenniye Zapiski dergisinin baş editörü olan İlya Fonda-
minski Paris'ten oraya kitabı *na kornyu*, “kök salmış, olgun-
laşmış bir halde” (bu söz harmandan hemen önceki tarlalar
için söylenirdi) satın almaya geldi. Sosyal Devrimciydi, bir
Yahudi, ateşli bir Hıristiyan, iyi bir tarihçi ve pek hoşsohbet
bir adamdı (daha sonra Almanlar onu imha kamplarından
birinde katletti); anlaşmaya vardığımızda, bizim donuk yeşil
renkli divanımızdan kalkmadan evvel zevkle dizlerine vur-
ması hâlâ gözümün önünden gitmiyor!

Kitabın taslak halinde –kesinlikle çok çekici olan– adı *Ro-
mantiçeskiy vek*, yani “romantik çağ”dı (daha sonra daha ve-
ciz olan *Podvig*, yani “cesurca iş,” “yüksek başarı” ile değışti-
rildi); bu ismi kısmen Batılı gazetecilerin çağımıza “madde-
ci”, “pratik”, “yararcı” vb. demesinden bıktığım için seçmiş-
tim ama asıl neden romanımın amacının, aslında bir amacı
olan tek romanımın amacının, sürgündeki genç kahramanı-
nın yalnız geçen bir hayatın çok anlamsız görünen macera-

larında olduğu kadar en sıradan hazlarda da bir heyecan ve şaşa bulduğunu göstermek olmasaydı.

Romandaki kusurları işaret etmeye kalkışacak olsam, belli bir tip kitap eleştirmenin (özellikle de yapıtımdan başkalarının ben sanki onları kulisten hipnotize edip müstehcen hareketler yapmaya zorluyormuşum sanmalarına yol açacak kadar tuhaf bir şekilde etkilenen o garibanların) işi çok kolaylaştır. Şunu söylemek yeter, her şeye rağmen sahte bir egzotizme ya da basmakalıp bir komediye dönüştükten sonra, benim ancak çok sonra *Ada* romanında elde ettiğim o saflık ve melankoli doruklarına yükseliyor.

Ihtişam'ın ana karakterleri benim diğer (Rus ve Amerikan) on dört romanımın karakterleriyle nasıl bir ilişki içinde duruyor? Her iş için bunun insanlara ne yararı var diyenler bunu sorabilir.

Martin benim genç erkeklerimin en iyisi, en dürüstü ve en dokunaklısı; küçük Sonya ise, ışksız kara gözleri ve kaba görünümlü kara saçlarıyla (ismine bakılırsa babası Çeremis kanına sahipti), aşkın cazibesinin ve ilminin uzmanları tarafından benim genç kadınlarımın en tuhaf çekiciliğe sahip olanı, tabii biraz da açıkça huysuz ve açıkça acımasızca çapkın olanı olarak görülecektir.

Martin benim uzak bir kuzenim sayılabilir bir bakıma (benden daha sevimli, ama aynı zamanda benim asla olmadığım kadar naif biri), onunla bazı çocukluk anılarını, hoşlandığımız ve hoşlanmadığımız bazı şeyleri paylaşıyoruz; ama silik anne babası, *per contra*, benimkilere kesinlikle benzemiyor. Martin'in Cambridge arkadaşlarına gelince, Darwin tümüyle uydurma, Moon da öyle, diğer yandan "Vadim" ve "Teddy" benim Cambridge geçmişimde de vardılar: *Konuş*, *Hafıza*'mda, sırasıyla, N.R. ve R.C. olarak bahsediliyorlar, 13. Bölüm, sondan bir önceki paragraf. Üç sağlam yurtsever, kendilerini karşı-Bolşevik çalışmaya adanmış olan

Zılanov, Yogolyeviç ve Gruzinov, politik açıdan eski teröristlerin hemen sağında ve Meşrutiyetçi Demokratların hemen solunda yer alan, bir yandan Monarşistlere diğer yandan Marksistlere uzak olan, benim de *Podvig*'in tefrika edildiği derginin ekibinde çok iyi tanıdığım insan grubunda yer alıyor, ama hiçbiri belli bir bireyin tam bir portresi sayılmaz. Burada bu politik tipin tam eşkalini vermeye mecbur hissediyorum kendimi (bu tip yaygın bilginin bilinçdışı hassaslığıyla, o dönemki kitaplarımın asıl okuru olan Rus entelektüeli tarafından hemen tanınır), çünkü Amerikalı entelektüellerin, tam da o dönemde, Bolşevik propagandaya kapılmış ve kendilerini liberal düşüncenin Rus sürgünler arasında dipdiri yaşadığını kesinlikle gözardı etmeye koşullanmış olduğu gerçeğini hâlâ kabul edemiyor – bu yüzden de her yıl piroteknik bir tiksinti ve sarkazm abidesi halinde ölümsüzleştirilmesi gerektiğini düşünüyorum. (New York'ta, 1940 yılında, ne Sovyetleri ne de herhangi bir Çarı savunduğumu söylediğimde hayli kıt akıllı bir solcu yazar yüzü aydınlanarak, “Troçkistsiniz öyleyse?” demişti.)

Fakat, *Ihtişam*'ın kahramanının politikayla ilgilenmesi şart değil; Martin'i yapan sihirbazın iki hünerinden ilki bu. Onun kaderinin ana teması gerçekleştirilmedi: Martin o nadir insanlardan, yani “rüyaları gerçek olanlar”dan biri. Ama bu gerçekleştirmenin kendisi de şaşmaz bir şekilde zehirli bir nostalji ile kaplı. Çocuksu rüyanın anısı, ölüm beklentisine karışıyor. Martin sonunda yasak Zoorlandiya'sına (Nabokov'un Zembra'sı ile hiçbir alakası yok!) giden tehlikeli yolu izlerken, sadece bir çocuk odası duvarındaki resmin boyalı ormanında kıvrılarak uzanan masal yolunu mantık dışı sonucuna götürüyor. “Gerçekleştirme” belki de roman için daha da iyi bir başlık olurdu: Nabokov *podvig*'in [İngilizcede] akla gelen ilk çevirisinin “*exploit*” (serüven) olduğundan habersiz olamaz ki bibliyografaları da onun *Pod-*

vig'ine tam da bu başlık altında yer veriyorlar; ama “*exploit*” içinde “*utilize*” (kullanmak, istismar etmek) fiilini gördüğünüz an *podvig*, yani lüzumsuz kahramanlık anlamı kaybolur gider. Yazar bu yüzden daha zor anlaşılabilir “*glory*” ismini seçti, bu o kadar birebir değilse de özgün başlığın daha zengin bir aktarımı; bakır güneş altında dallanıp budaklanan tüm çağrışımları sunuyor. Heybetli maceraların ve çıkarsız başarıların ihtişamı bu; dünyanın ve yamalı cennetinin ihtişamı; yiğitliğin ihtişamı; ıslıl ıslıl bir martirin ihtişamı.

Freudculuğun gözden düştüğü günümüzde yazar daha yakın zamanlarda –diyelim 1959’dan (yani İngilizceleştirilen romanlarının yedi önsözünden ilkinin yayınlanmasından) önceye kadar– bir çocuğun kişiliğinin anne babasının boşanmasına duygudaş olarak kendiliğinden ikiye bölünmesi gerektiğini hayret ile hatırlar. Anne babasının ayrılması ise Martin’in zihninde böyle bir etki yaratmıyor; nitekim babasının ülkesine dalmasıyla babasından yoksun kalmasını birbirine bağlamak için ancak bir kâbus incelemesi içinde kıvranmakta olan çaresiz bir ahmak hoşgörülebilir. Martin’in sevdiği kızla annesinin aynı ismi taşıdığını hayretle işaret etmek de aynı ölçüde pervasız olur. Sihirbaz çubuğumun ikinci hüneri de şu: Martin’e yağdırdığım birçok maharetin arasına yeteneği katmamaya özen gösterdim. Onu bir ressam, bir yazar yapmak çok kolay, genellikle yaratıcı varlıklara atfedilen keskin duyarlılığı ona bahşedip de onlardan biri olmasına izin vermemek ise çok zor olurdu; onun sanatta bir “kaçış” değilse de, varolmanın kaşınıtlarından bir ferahlama bulmasına engel olmak ise acımasızlık olurdu! Kendi küçük serüvenimi *omnibus nimbus* içinde icra etme hevesim sonunda galip geldi. Sonuç bana eskiden hazırladığım bir satranç problemini hatırlatıyor. Tüm güzelliği paradoksal bir ilk hamlede yatıyordu: Beyaz Vezir’in gidebileceği dört kare vardı ama bunların hepsinde de Beyaz At’ın

dört mat etme hamlelerinden birinin yoluna çıkacaktı (böyle güçlü bir taş iken “ayak altında”!); bir diğer deyişle, satranç tahtası üzerinde kesinlikle yararsız bir zevk kaçırma ve ağırlığa dönüşüyor, daha sonraki oyunda da hiçbir rolü yok; bu yüzden atıl bir piyonun arkasında nötr bir köşeye çekilmesi, aylak bir bilinmezlik içinde oraya çakılmış kalması gerekiyordu. Bu problemi inşa etmek şeytani derecede zordu. *Podvig* de öyle.

Yazar bilge okurların işbilir bir heves ile otobiyografisi *Konuş*, *Hafıza*'yı karıştırıp aynı konuları ya da benzer manzaraları bulmaya çalışmayacağına güveniyor. *İhtişam*'ın eğlencesi başka yerlerde. Küçük olayların birbirine bağlanıp yankılanması, bir amaç yanılması yaratan ileri geri geçişler gibi yerlerde aranmalı bu eğlence: kişinin kollarını sardığı bir topun mucizesi haline gelen eski bir gündüz düşünde ya da Martin'in annesinin romanın zaman çerçevesinin ötesine taşan soyut bir gelecekte tuttuğu yasın bir tasvirinde aranmalı; bu geleceği okur o son yedi bölümü hızla geçtikten sonra, romandaki yapısal ani dönüşlerin ve tüm karakterlerin katıldığı bir maskeli balonun hiddetle son bulduğu finalden sonra bile ancak tahmin edebilir ki, sonunda da pek bir şey olmaz zaten – sadece ıslak gri bir günde bir ağaç kütüğünde bir kuş öter.

VLADIMIR NABOKOV
8 Aralık 1970, Montreux

I

Martin'in dedesi Edelweiss, bu gülünç bir şey olsa da, İsviçreliydi – heybetli bıyıkları olan, altmışlı yıllarda Petersburglu toprak sahibi İndrikov'un çocuklarını eğitmiş ve onun en küçük kızıyla evlenmiş, uzun boylu bir İsviçreli. Martin eskiden nebatatın gözdesi olan ipek beyazı alp çiçeğine dedesinin onuruna isim verildiğini sanıyordu. Daha sonra da bu fikirden kurtulamadı. Dedesini çok iyi hatırlıyordu, ama sadece tek bir görüntüyle, tek bir haliyle: Baştan aşağı beyazlar giymiş bir ihtiyar, şişman, ak bıyıklı, Panama şapkası takmış, pike yelek giymiş, saat zincirinde mücevherler (en eğlenceli olanı da hançerli bir kılıcı), evin önündeki bankta, ıhlamur ağacının hareketli gölgesinde oturuyor. Bu bankta ölmüştü dedesi, açık kapağı altın bir aynaya benzeyen sevgili altın saatini avcunda tutarken. Felç onu bu vakitli jest sırasında yakalamıştı ve bir aile efsanesine göre, saat onun kalbiyle birlikte durmuştu. Daha sonra Edelweiss dede yıllarca ağır deri bir albümde saklandı; onun zamanında zevkle,

poz verdirerek ektirirlerdi fotoğrafları. Gln bir operasyon değildi bu, hastanın uzun süre kıpırtısız kalması lazımdı – daha da gelmemişti, şişsak fotoğrafla gelecek olan gülümseme ruhsatı. İlk fotoğraf baskılarının karmaşıklığı cesur dedelerin soluk, ama çok kaliteli fotoğraflardaki pozunun ağırlığını ve sağlamlığını açıklıyordu: dede gençliğinde, elinde tüfekle, ayaklarının dibinde öldürülmüş bir ul-lukla, dede kısrağı Daisy'nin üstünde, dede verandadaki ubuklu bankta, uysalca oturmak istemeyen, bu yüzden de üç tane kuyrukla çıkan *dachshuna*. Ve ancak 1918 yılında dede Edelweiss kesin olarak kayboldu, nk albüm yandı, albümün durduğu masa yandı, aptallıktan mobilyalardan kr elde etmeyi bile düşünemeyen komşu köyün köylüleri gelip bütün iftliği yakmıştı.

Martin'in babasıysa dermatologdu, ünlü biriydi. O da dede gibi beyaz ciltli ve şişkoydu, boş zamanlarında kayabalığı avlamayı severdi ve enfes bir hançer, kılıç, ayrıca uzun pistolet koleksiyonu vardı, ki bunlar yüzünden çok daha modern silahları kullanan kişiler onu az kalsın kurşuna dizdiriyordu. 1918 yılının baharında ağırlaştı, şişti, nefessiz kaldı ve 10 Mart civarında bulanık birtakım koşullarda öldü. Karısı Sofya o sırada oğluyla Yalta yakınlarında yaşıyordu: küçük şehir o sırada bir o rejimi, sonra bir başka rejimi deniyor ve bir türlü karar veremiyordu.

Pembe yanaklı, illi, cıvıl cıvıl bir kadındı, açık renk saçları kafasında toplanmıştı, kalkık kaşları burun köprüsüne doğru kalın, şakaklarına doğru belli belirsizdi ve zarif kulaklarının (daha önce küpeler taktığı) gevşemiş memelerinde küçük yarıklar vardı. Kuzeydeki kır evlerinin bahçesinde, seksenli yıllardan beri var olan sahada daha yakın bir zamana kadar tenis oynardı. Sonbaharda da siyah bir Enfield marka bisikletle patikalarda, kuru yapraklardan oluşan halıları hışırdada hışırdada gezerdi. Ya da çocukluğundan beri

sevdiği Olhov ile Voskresenski arasındaki o uzun yolun engebeli sırtında, sedef topuzlu bastonunun ucunu gedikli bir yürüyüşçü gibi indirip kaldırarak yürürdü. Petersburg'da Anglomanisiyle ünlüydü ve bu ünü severdi, *boy scout* yani izcilerden, Kipling'den şevkle bahsederdi ve sık sık uğradığı Drew's English Shop dükkânlarında kesinlikle özel bir huzur bulurdu; orada, daha merdivenlerdeyken, büyük reklamın (bir çocuğun başını sabunlayan bir kadının) önünde, sizi büyüleyici bir sabun ve lavanta kokusu, lastik küvetleri, futbol toplarını ve yuvarlak, ağır, sıkıca sarılmış Noel pudringlerini hatırlatan başka bir şeylerle karışarak karşılardı sizi. Ve tabii, Martin'in ilk kitapları İngilizceydi: Sofya Dimitriyevna, veba gibi korkardı *Zaduşevnoye Slovo* (İçtenlikli Söz) adlı çocuk dergisinden ve oğluna Madam Çarski'nin yüksek unvan sahibi esmer kadın kahramanlarına karşı öyle bir tiksinti aşılarmıştı ki daha sonra Martin kadınların yazdığı her kitaptan korktu, bu kitapların en iyisinde bile orta yaşlı ve belki de tombul bir hanımın çekici bir isim kisvesine büründüğünü ve kedi gibi divanda yuvarlandığını bilinçsizce hissetti. Sofya sevimlileştirerek konuşmalara katlanamıyordu, onların kullanılmaması için özen gösteriyordu ve kocası "Yavrucağın yine öksürükçüğü tuttu, bir bakalım, *temperaturka'sı* çıkmış mı diye" dediği zaman öfkeleniyordu. Fakat Rus çocuk edebiyatı hem bebensiz sözcüklerle dolup taşmıştı, hem de diğer, terbiye veren sözcükler hop oturup kalkıyordu.

Martin'in dedesinin soyadı dağlarda çiçek açıtıysa, ninesinin genç kızlık soyadının büyümlü kökeni Volkov (kurt), Kunitsin (sansar), Belkin'lerden (sincap) ayrılarak, Rus masal faunasında yerini almıştı. Bir zamanlar yabani hayvanlar avlanırdı bizim topraklarımızda. Ama Sofya, Rus masalını kaba, kötücül ve sakat bulurdu, Rus şarkısını anlamsız, Rus bilmeceğini budalaca bulurdu. Puşkin'in dadısına pek

inanmazdı, şairin onu hikâyeleri, tığları ve hüznüyle birlikte kendisinin uydurduğuna inanırdı. Böylece, Martin daha çocukluğunda, daha sonra belleğin kendine has renkli dalgasından geçerek onun hayatına bir cazibe daha ekleyecek olan şeyden habersizdi. Ama cazibeden bol bir şey yoktu, üstelik çocukken hayal dünyasına giren şövalye Ruslan değil, Ruslan'ın batılı kardeşi oldu diye üzülmeye gerekmiyordu. Hiç fark eder miydi ruha dokununca sallayan zarif temasın nereden geldiği, o bir kere değdikten sonra asla hareket durmayacaktı!

II

Küçük, dar, yanlarında beyaz ipten parmaklıklar ve başucunda bir ikona olan (kaba bir parça folyoya sarılmış cilalı-esmer bir aziz, alttan görünen al renkli pelüşü ya güveler yemiş, ya Martin) beşiğin hemen üstünde, aydınlık duvarda suluboya bir tablo asılıydı: sık bir orman ve onun içlerine uzanan dolambaçlı bir patika. Annesinin onunla birlikte okuduğu İngilizce kitaplardan birinde (ama ne kadar yavaş ve gizemli telaffuz ederdi sözcükleri, sayfanın sonuna kadar gözleriyle tarayarak gider, hafif çilli küçük beyaz elini sayfanın üzerine koyup “Sence ne oluyor sonra?” diye sorardı) yatağının tam üstünde böyle, ormana giden bir patikayı resmeden bir tablo olan ve bir gün yataktan tabloya, sonra da ormana giden patikaya üzerinde geceliğiyle tırmanmış olan çocuk hakkında bir hikâye vardı. Annesinin duvardaki akrilik tabloyla kitaptaki resim arasındaki benzerliği fark edeceğini düşünmek Martin'i endişelendirirdi; onun hesabına göre annesi ürkecek, gece yolculuğuna tabloyu alıp kaldırarak son verecekti. Bu yüzden de her seferinde, ne zaman uykudan önce dua edecek olsa (önce İngilizce kısa bir dua, “Şef-

katli ve anlayışlı İsa, duy bu çocuğu”, sonra hışırıtılı ve büyümlü Slavcasında “Babamız bizim”i okurdu), hızla kelimeleri söyleyen ve yastığın üstünde dizlerinin üzerinde doğrulmaya çalışan Martin –ki annesi bunu çileci törenin kurallarına göre yanlış bulurdu– onun üzerinde yükselen baştan çıkarıcı patikayı fark etmemesi için dua ederdi. Gençliğinde o zamanı hatırlayınca, kendi kendine tam böyle mi oldu, yatağın başucundan bir gün tablonun içine daldı mı ve bu onun hayatı boyunca devam eden mutlu ve acı verici yolculuğunun başlangıcı mı oldu diye sorardı kendi kendine. Sanki toprağın soğukluğunu, ormanın yeşil alacakaranlığını, (orada burada ulu bir ağaç kökünün tümseğiyle öröltü) patikanın kavislerini ve masalsi olasılıklarla dolu o tuhaf karanlık havayı hatırlar gibi olurdu.

Evlenmeden önce İndrikova soyadlı Edelweiss nine, gençlik günlerinde hevesle suluboya yapmıştı, seramik paletin üzerinde mavi boyayı sarıyla karıştırırken, ortaya çıkan yeşilde gün gelip torununun dolaşacağını öngörmüş olamazdı. Martin’in tanıdığı ve o zamandan beri çeşitli görünümleri ve karışımlarıyla, hayatı boyunca ona hep eşlik eden bu heyecan tam da annesinin onda gelişmesini istediğı, oysa isim bulmakta zorlandığı bir histi; annesi sadece, Martin’i her akşam, bir zamanlar merhum dadısı, yaşlı, bilge Bayan Brook onu neyle beslediyse onunla beslemesi gerektiğini bildirdi; Bayan Brook’un oğlu Borneo’da orkide toplamış, Sahra Çölü’nün üstünde zeplinle uçmuş, bir Türk hamamında kazan patlaması sonucunda ölmüştü. Annesi okur, Martin de koltukta dizlerinin üzerine oturarak ve lambanın aydınlattığı masaya yaslanarak dinlerdi; bitirmek, onu uyumaya götürmek çok zor olurdu, annesi hep daha fazla okusun isterdi. Bazen merdivenlerden yatak odasına sırtında taşırdı annesi ve buna da “odunculuk” denirdi. Uyumadan önce teneke kutudan, mavi kağıtla kaplı bir İngiliz bisküvisi alır-

dı. Üstünde şekerle kaplı enfes bisküviler vardı, altında da zencefilli, Hindistan cevizli kurabiyeler; diptekilerden aldığı hüznü geceler üçüncü sınıf bir tatmin olmaya dönüştürdü, sıradan ve tatsız. Her şey Martin'in hoşuna gidiyordu – hem gevrek İngiliz bisküvisi, hem Arthur şövalyelerinin maceraları. Delikanlının (belki de Sir Tristram'ın bir yeğeni-di?) ıslıl ıslıl kabartmalı zırhını parça parça ilk kez giyip de ilk düellosuna gidişi ne tatlı bir andı! Efil efil giysiler içinde, bileğine konmuş şapkalı bir atmacyla sahilden bakan genç-kızın seyrettiği o uzak, yuvarlak bir takım adalar da vardı. Sonra kırmızı yemenili, kulağına altın küpe takmış Sinbad; ve yeşil sırtlarıyla ufka kadar sudan çıkan deniz yılanı. Sonra gökkuşağının yeryüzüne değdiği noktayı bulan çocuk. Ve bütün bunların yankısı olarak, tanıdık bir imge olarak hafif bir kar fırtınası yaşanan, külotlu çorap ve pantolonların üstüne kara örgü Reithose kar pantolonları giyilen, puslu, soğuk bir günde Neva Bulvarı'nda *Société des Wagons-Lits et des Grands Express Européens*'in¹ vitrininde uzun fenerli-kahverengi bir vagonun mucizevi modeli.

III

Annesi onu kıskançlıkla, vahşice, ruhsal bir hırılıya varacak derecede seviyordu. Kocasından boşanıp Martin'le ayrı bir eve çıktıktan sonra oğlu pazarları babasının evine gidip de orada tabanca ve hançerlerle uzun uzun oyalanır, bu arada da babası sakın sakın gazete okur ve başını hiç kaldırmadan ara sıra “evet, o dolu,” ya da “evet, o zehirli” diye yanıt verirdi. Sofya böyle durumlarda evde oturamaz, tembel kocasının bir şekilde bir şeylere kalkışıp oğlunu yanında alıko-yacağı gibi saçma fikirlerle kendine acı çektirirdi. Martin'se

1 (Fr.) Yataklı Vagonlar ve Büyük Uluslararası Ekspresler Derneği.

babasının yanında çok uslu ve terbiyeliydi, cezayı olabildiğince yumuşatmaya çalışıyormuşçasına; çünkü babasının bir yaramazlık yüzünden, kır evinde bir yaz akşamı piyanoya bir şeyler yaptığı için, kesinlikle itici, kuyruğuna basılmış gibi bir ses çıkarmasına neden olduğu için evden uzaklaştırıldığını düşünürdü; babası ertesi gün Petersburg'a gitmiş ve bir daha da dönmemiştir. Bu tam da Avusturya dükü bir sarayda öldürüldüğü gün olmuştur. Martin o sarayı ve o divanı, başında tüylü şapkası, kara pelerin giymiş beş komplocuya karşı kılıç çeken dükü çok canlı bir şekilde gözlerinin önüne getirebiliyordu ve hata yaptığı anlaşılınca hayalkırıklığına uğradı. Piyanoya tuşlarına inen darbenin onunla ilgisi yoktu – o yan odada dişlerini köpüklü, tatlı bir lezzeti olan macunla fırçalıyordu, macunun üzerinde onu daha da çekici hale getiren şu İngilizce yazı vardı: “Diş macununun daha iyisini yapamayınca tüpünü daha iyi yaptık”. Gerçekten de deliği çapraz bir yarık gibiydi, sıkılan macun fırçaya solucan gibi değil kurdele gibi uzanıyordu.

Sofya Dimitriyevna kocasıyla yaptığı son konuşmayı, onun ölüm haberi Yalta'ya geldiği gün, tümüyle, bütün ayrıntılarıyla ve incelikleriyle hatırladı. Kocası hasır sehpanın yanında oturuyor, kısa, yaygın parmaklarının ucuna bakıyordu ve kadın da ona daha fazla dayanamayacağını, uzun zamandır birbirlerine yabancı olduklarını, yarın hemen oğlunu alıp gitmeye hazır olduğunu söylüyordu. Kocası tembelce gülümsedi ve hırıltılı, sakın bir sesle kadının ne yazık ki haklı olduğunu, kendisinin oradan gideceğini, şehirde ayrı bir ev kiralayacağını söyledi. Onun sakın sesi, huzurlu şişmanlığı, hepsinden de ötesi bütün o konuşma boyunca yumuşak tırnaklarını kesiyor olması kadını deliye çevirdi, ona bu sakınlıkta, ayrılığı sakın sakın değerlendirmelerinde korkunç bir şey varmış gibi geldi, her ne kadar ateşli konuşmalar ve gözyaşları olsaydı elbette çok daha korkunç olacak-